

Výsledky odchytu ptáků v PP Farář u Bítovan

Results of mist-netting of birds in Farář wildlife Preserve near Bítovany (East Bohemia)

František Bárta

Úvod

V letech 1995 až 1997 v rámci průzkumu přírodní památky Farář u Bítovan byl prováděn intenzivní odchyt a kroužkování ptáků. Cílem odchytu bylo nejen zjištění druhového spektra ptáků, jejich tah a návraty na lokalitu, ale i komunikace s okolními lokalitami, kde odchyt probíhá (ryb. Hluboký, Horecký ryb., Trhovokamenické rybníky a okolí Nasavrk).

V naší zemi je jistě mnoho míst, kde probíhá intenzivní průzkum po mnoho let, ale jen několik autorů o nich informuje v tisku. Jedná se především o práce v rámci mnohaletých akcí. K nim patří odchyty na rybníce Řežabinec (PECL 1995), Nesyt (CHYTL 1997) a další. Pouze výjimečně jsou pak publikovány práce z menších lokalit (BÁRTA 1995) a pro veřejnost neznámých míst.

Prozatím nebyly souhrnně zpracovány výsledky z odchyť v Libišanských bažinách u Hradce Králové a dosud získané výsledky z Bohdanečského rybníka (BÁRTA et REJL 1993).

Pozn.: Příspěvek je zároveň výzvou pro další, kteří se po více let zabývají sledováním ornitofauny v určitém území, ke zveřejnění dosažených výsledků.

Popis území

Přírodní památka Farář (dále jen PP), vyhlášena 21. listopadu 1990 leží ve střední části okresu Chrudim, na severním okraji Železných hor a jižním okraji České tabule. Území leží na pravém břehu potoka Ležák, jihovýchodně od obce Bítovany (mapový čtverec evropské sítě 6161). Rozloha PP je 8,7 ha, avšak odchyt probíhal pouze v okolí rybníka což je cca 7 ha. Střední nadmořská výška území je 290 metrů. Největší plochu zabírá vodní plocha a přilehlé podmočené biotopy s porostem chrastice, rákosu, několika druhy vrb, olší a střemchou. Okraj lemují lesní porost a břehový porost potoka. V něm převládají stromové druhy jako dub, jasan, olše, habr a výjimečně bříza.

V předjaří roku 1997 došlo k citlivému částečnému odbahnění rybníka. Po napuštění však voda stoupla cca o 1 metr výše než v minulosti, což způsobilo postupné odumírání rákosových porostů a keřů.

Metodika

Odchyt ptáků v lokalitě Farář byl uskutečněn již v roce 1991, avšak intenzivní celoroční odchyty zde byly prováděny až od roku 1995 do konce roku 1997 a jsou předmětem příspěvku.

K odchytu bylo použito celkem 85 metrů sítí, rozmístěných převážně v keřovém patře a okrajově v rákosových porostech.

K vyhodnocení byly výsledky rozděleny do 4 termínů, dle období odchyty, a to:

I. termín : Zimní období od 1.12. do 28.2.

II. termín : Období jarního tahu od 1.3. do 31.4.

III. termín : Období hnízdění od 1.5. do 31.7.

IV. termín : Období podzimních potulek a tahu od 1.8. do 30.11.

V další části je porovnání kvantitativních a kvalitativních ukazatelů odchyty v jednotlivých letech a vyhodnocení zpětných kontrol.

Vzhledem k dopadu zvýšené hladiny rybníka (usychání keřů a potlačení rákosových porostů) na kvantitativní a částečně i kvalitativní složení avifauny, jsou shrnuty výsledky z let 1995 až 1997.

Výsledky

V následujících tabulkách 1 až 3 je přehled výsledků kroužkování ptáků v jednotlivých letech a termínech, včetně procentického zastoupení jednotlivých druhů v celkovém ročním odchyty (%).

Tab. 1: Výsledky kroužkování v roce 1995.

Tab. 1: Results of bird ringing in 1995.

druh (species)	termín				celkem (total)	%
	I	II	III	IV		
<i>Acrocephalus palustris</i>	-	-	3	-	3	1,7
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	-	-	7	2	9	5,0
<i>Aegithalos caudatus</i>	-	2	-	-	2	1,1
<i>Carduelis chloris</i>	-	2	-	11	13	7
<i>Emberiza citrinella</i>	-	11	-	-	11	6,1
<i>Emberiza schoenobaenus</i>	-	-	-	1	1	0,6
<i>Erithacus rubecula</i>	-	5	1	8	14	7,7
<i>Fringilla coelebs</i>	-	2	-	4	6	3,3
<i>Locustella naevia</i>	-	-	-	1	1	0,6
<i>Luscinia megarhynchos</i>	-	1	-	-	1	0,6
<i>Parus caeruleus</i>	-	-	-	10	10	5,5
<i>Parus major</i>	-	2	-	1	3	1,7
<i>Parus montanus</i>	-	-	1	4	5	2,7
<i>Phylloscopus collybita</i>	-	8	3	12	23	12,6
<i>Phylloscopus trochilus</i>	-	1	-	-	1	0,6
<i>Prunella modularis</i>	-	7	-	3	10	5,5
<i>Sitta europaea</i>	-	-	-	1	1	0,6
<i>Sylvia atricapilla</i>	-	13	30	6	49	27,0
<i>Sylvia borin</i>	-	-	7	1	8	4,4
<i>Sylvia communis</i>	-	-	2	-	2	1,1
<i>Sylvia curruca</i>	-	1	-	-	1	0,6
<i>Turdus merula</i>	-	2	1	1	4	2,2
<i>Turdus philomelos</i>	-	1	-	2	3	1,7
celkem (total)	-	58	55	68	181	

Tab. 2: Výsledky kroužkování v roce 1996.

Tab. 2: Results of bird ringing in 1996.

druh (species)	termín				celkem (total)	%
	I	II	III	IV		
<i>Acrocephalus scir.</i>	-	-	-	19	19	9,3
<i>Acrocephalus pal.</i>	-	-	-	2	2	1,0
<i>Carduelis carduelis</i>	-	4	-	-	4	2,0
<i>Carduelis chloris</i>	-	8	8	12	28	13,7
<i>Carduelis spinus</i>	1	-	-	7	8	3,9
<i>Coccothraustes c.</i>	-	1	-	-	1	0,5
<i>Dendrocopos medius</i>	-	-	-	1	1	0,5
<i>Dendrocopos minor</i>	-	-	1	-	1	0,5
<i>Emberiza citr.</i>	11	9	2	8	30	14,7
<i>Emberiza schoen.</i>	-	-	-	1	1	0,5
<i>Erithacus rubecul.</i>	2	5	-	4	11	5,4
<i>Fringilla coelebs</i>	-	3	-	13	16	7,8
<i>Lanius collurio</i>	-	-	2	-	2	1,0
<i>Locustella luscini.</i>	-	-	1	-	1	0,5
<i>Parus caeruleus</i>	2	-	-	-	2	1,0
<i>Parus major</i>	-	-	-	6	6	2,9
<i>Parus montanus</i>	-	-	-	6	6	2,9
<i>Passer montanus</i>	6	1	-	-	7	3,4
<i>Phylloscopus col.</i>	-	4	-	12	16	7,8
<i>Ph. trochilus</i>	-	-	-	2	2	1,0
<i>Prunella modularis</i>	-	5	-	2	7	3,4
<i>Remiz pendulinus</i>	-	1	-	-	1	0,5
<i>Sitta europaea</i>	-	1	-	6	7	3,4
<i>Sylvia atricapilla</i>	-	9	-	11	20	9,8
<i>Sylvia borin</i>	-	-	-	1	1	0,5
<i>Troglodytes trogl.</i>	-	-	-	1	1	0,5
<i>Turdus merula</i>	1	-	1	-	2	1,0
<i>Turdus philomelos</i>	-	1	-	-	1	0,5
celkem (total)	24	51	15	114	204	

Tab. 3: Výsledky kroužkování v roce 1997.
Tab. 3: Results of bird ringing in 1997.

druh (species)	termín				celkem (total)	%
	I	II	III	IV		
<i>Acrocephalus scir.</i>	-	-	11	-	11	3,8
<i>Acrocephalus pal.</i>	-	-	5	-	5	1,7
<i>Carduelis card.</i>	-	-	-	2	2	0,7
<i>Carduelis chloris</i>	2	2	2	23	29	10,0
<i>Carduelis spinus</i>	6	2	-	-	8	2,7
<i>Certhia familiar.</i>	-	-	-	1	1	0,3
<i>Coccothraustes c.</i>	-	-	5	2	7	2,4
<i>Dendrocopos minor</i>	-	-	-	1	1	0,3
<i>Emberiza citr.</i>	14	3	3	8	28	9,6
<i>Emberiza schoen.</i>	-	-	1	-	1	0,3
<i>Erithacus rubec.</i>	1	4	4	7	16	5,5
<i>Fringilla coelebs</i>	1	2	3	13	19	6,5
<i>Fringilla montifr.</i>	-	-	-	1	1	0,3
<i>Lanius collurio</i>	-	-	1	-	1	0,3
<i>Parus caeruleus</i>	-	1	-	18	19	6,5
<i>Parus major</i>	-	1	1	16	18	6,2
<i>Parus montanus</i>	1	1	-	4	6	2,1
<i>Passer montanus</i>	-	-	-	-	4	1,4
<i>Phylloscopus col.</i>	-	2	8	43	53	18,3
<i>Phyl. trochilus</i>	-	-	1	-	1	0,3
<i>Prunella modularis</i>	1	5	1	3	10	3,4
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	3	-	-	-	3	1,0
<i>Regulus regulus</i>	-	-	-	1	1	0,3
<i>Sitta europaea</i>	1	1	-	1	3	1,0
<i>Sylvia atricapilla</i>	-	-	3	4	7	2,4
<i>Sylvia communis</i>	-	-	6	-	6	2,1
<i>Sylvia curruca</i>	-	-	2	-	2	0,7
<i>Troglodytes trog.</i>	-	-	-	2	2	0,7
<i>Turdus iliacus</i>	-	2	-	-	2	0,7
<i>Turdus merula</i>	3	1	5	11	20	6,9
<i>Turdus philomelos</i>	-	-	1	2	3	1,0
Celkem (total)	33	27	64	167	290	

V následující tabulce je uveden souhrnný přehled odchycených druhů ptáků a jejich kvantitativní zastoupení v procentech.

Tab. 4: Přehled odchycených druhů v letech 1995 až 1997 a jejich kvantitativní zastoupení (%).

Tab. 4: The list of netting species in 1995 - 1997 and their quantitative representation (%).

druh (species)	rok (year)			celkem (total)	%
	1995	1996	1997		
<i>Acrocephalus palustris</i>	3	2	5	10	1,5
<i>Acrocephalus scirpac.</i>	9	19	11	39	5,8
<i>Aegithalos caudatus</i>	2	-	-	2	0,3
<i>Carduelis carduelis</i>	-	4	2	6	0,9
<i>Carduelis chloris</i>	13	28	29	70	10,5
<i>Carduelis spinus</i>	-	8	8	16	2,4
<i>Certhia familiaris</i>	-	-	1	1	0,1
<i>Coccothraustes coc.</i>	-	1	7	8	1,2
<i>Dendrocop medius</i>	-	1	-	1	0,1
<i>Dendrocopos minor</i>	-	1	1	2	0,3
<i>Emberiza citrinella</i>	11	30	28	69	10,3
<i>Emberiza schoeniclus</i>	1	1	1	3	0,4
<i>Erithacus rubecula</i>	14	11	16	41	6,2
<i>Fringilla coelebs</i>	6	16	19	41	6,2
<i>Fringilla montifring.</i>	-	-	1	1	0,1
<i>Lanius collurio</i>	-	2	1	3	0,4
<i>Locustella luscini.</i>	-	1	-	1	0,1
<i>Locustella naevia</i>	1	-	-	1	0,1
<i>Luscinia megarhynchos</i>	1	-	-	1	0,1
<i>Parus caeruleus</i>	10	2	19	31	4,6
<i>Parus major</i>	3	6	18	27	4,0
<i>Parus montanus</i>	5	6	6	17	2,5
<i>Passer montanus</i>	-	7	4	11	1,6
<i>Phylloscopus col.</i>	23	16	53	92	13,6
<i>Phyl. trochilus</i>	1	2	1	4	0,6
<i>Prunella modularis</i>	10	7	10	27	4,0
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	-	-	3	3	0,4
<i>Remiz pendulinus</i>	-	1	-	1	0,1
<i>Sitta europaea</i>	1	7	3	11	1,6
<i>Sylvia atricapilla</i>	49	20	7	76	11,4
<i>Sylvia borin</i>	8	1	6	15	2,2
<i>Sylvia communis</i>	2	-	-	2	0,3
<i>Sylvia curruca</i>	1	-	2	3	0,4
<i>Regulus regulus</i>	-	-	1	1	0,1
<i>Troglodytes troglodyt.</i>	-	1	2	3	0,4
<i>Turdus iliacus</i>	-	-	2	2	0,3
<i>Turdus merula</i>	4	2	20	26	3,9
<i>Turdus philomelos</i>	3	1	3	7	1,0
celkem (total)	181	204	290	675	

V letech 1995 až 1997 bylo celkem odchyceno 675 jedinců patřících k 38 druhům. Z tohoto počtu patřil jeden druh k silně ohroženým a pět druhů k ohroženým dle vyhlášky MŽP ČR č. 395/92 Sb.

Z celkového počtu druhů bylo 18 odchyceno každoročně, dalších 8 druhů bylo odchyceno ve dvou letech a zbylých 12 druhů bylo odchyceno pouze v jednom roce.

V následující tabulce je přehled o celkovém počtu zpětných hlášení v jednotlivých letech. Nejsou zde uvedena hlášení ptáků kroužkovaných před 1.1.1995.

Tab. 5: Přehled počtu zpětných hlášení.
Tab. 5: Number of ringing recoveries.

rok (year)	1995	1996	1997
1995	3	-	-
1996	13	5	-
1997	6	13	17
celkový počet okroužkovaných ptáků	181	204	290
celk. p. kontr. odchytů v násl. období	22	18	17
% z celkového počtu okr. ptáků	12,2	8,8	5,9

Z celkového počtu 675 okroužkovaných ptáků bylo v následujícím období 57 kontrolních odchytů, což je 8,4 % z celkového počtu. Ve všech případech se jednalo o místní kroužkovance.

Diskuse

Získané výsledky z odchytu v letech 1995 až 1997 dávají širokou možnost diskuse. Předem se vyhýbám diskusi o metodice, tj. umístění sítí, typ a pod.

Celkový počet zjištěných druhů ptáků v PP je 86 (BÁRTA 1997) a odchyceno bylo 38, což je 41,8 %.

Z tabulky 4 je zjevná značná rozkolísanost v počtu odchycených druhů v jednotlivých letech. Lze si jej však vysvětlit polohou a významem lokality. Území je pro mnohé druhy potravní základnou, či nahodilou tahovou zastávkou a pouze u několika druhů (pěnice) lze usuzovat na absenci, či malou početnost při hnízdění. Obdobné rozkolísané výsledky zjistil autor i na nedalekém rybníku Hluboký. Částečnou rozkolísanost odchycených druhů v letním období nalezneme i u jiných autorů (ŽDÁREK 1994). Rozkolísanost druhů v jednotlivých letech je v kontrastu s obdobně prováděným odchytům v Libišanských bažinách, či na Bohdanečském rybníku (REJL in verb.).

Je tedy zřejmé, že význam lokality je nejen pro hnízdění, ale i jako potravní základna a tahová zastávka, a potvrzuje se tak oprávněnost ochrany a zapojení lokality do územního systému ekologické stability.

Při zpětných kontrolách byly v uvedeném období odečítáni ptáci z místní populace. Zřejmě tedy nedochází k promíchávání populací mezi blízkými lokalitami. Pouze v období před rokem 1995, resp. v roce 1993 byl kontrolován 1 ex. strnada rákosního, označený u rybníka Hluboký (2 km JZ od PP). V tomto roce však na rybníce Hluboký byla značně potlačena rozloha rákosu, což asi vedlo k hledání náhradních stanovišť.

Závěr

V letech 1995 až 1997 probíhal intenzivní odchyt a kroužkování ptáků v přírodní památce Farář u Bitovan v okrese Chrudim.

Celkem bylo okroužkováno 675 kusů v 38 druzích, což je 41,8 % všech zjištěných druhů v lokalitě.

V následujícím období bylo 57 kontrolních odchytů, což je 8,4 % z celkového počtu okroužkovaných ptáků. Všichni kontrolovaní jedinci patřili k místní populaci.

Značná rozkolísanost odchycených druhů v jednotlivých letech potvrzuje význam lokality jako potravní základny a příležitostné tahové zastávky.

Změnou biotopů, kterou lokalita prochází po vyhrnutí a opětovném napuštění v roce 1997, se zřejmě odrazí i na kvantitativním a kvalitativním složení avifauny, což je důvodem pro pokračování odchytu v této lokalitě.

Summary

An intensive mist-netting and bird ringing were carried out from 1995 to 1997 in Farář wildlife Preserve near the village of Bitovany in Chrudim district.

In total, 675 individuals belonging to 38 species were caught, i.e. 41,8% of all species recorded in the locality.

In the following season, 57 individuals were retrapped, i.e. 8,4% of all birds ringed. All individuals caught were of the local population.

Literatura

- BÁRTA F., 1995: Výsledky odchytu ptáků na rybníce Hluboký v okrese Chrudim v letech 1990 až 1994. Panurus, 6: 83 - 90.
- BÁRTA F., 1997: Obratlovci přírodní památky Farář (okres Chrudim). Vč. sb. přír. - Práce a studie, 5: 149 - 158.
- BÁRTA F., REJL J., 1993: Ukázka návrhu managementu ornitologické lokality Libišanská bažina. Zpravodaj Vč.pobočky ČSO I: 33-35.
- CHYTIL J., 1997: Odchyt ptáků na rybníku Nesyt v roce 1996. Zprávy ČSO, 44: 35-37.
- PECL K., 1995: Kroužkovací akce „Acrocephalus 1994“ v NPR „Řežabinec, Řežabinecké tůně“. Zprávy ČSO, 40: 36-37.
- ŽDÁREK P., 1994: Výsledky sedmiletého výzkumu avifauny SPR Klášterské lúky (o. Martin) metodou hromadných odchytů ptáků do nárazových sítí. Zborník Turiec, SZOPK Martin: 149-176.

Adresa autora:

RNDr. František Bárta
Správa CHKO Železné hory
538 25 Nasavrky